

OKTATÁSI RENDSZERÜNK TOVÁBBFEJLESZTÉSÉNEK NÉHÁNY KÉRDÉSE

Pedagógiai életünk műhelyei országos nevelésügyi kongresszus előkészítésén munkálkodnak. Ez lesz az ötödik az elmúlt egy és egynegyed évszázad folyamán. Az első 1848-ban ült össze, megfogalmazta a születő polgári nemzeti köznevelés programját. A második a milleniumhoz kötődött s igyekezett jubileumi áttekintést adni. A harmadik a HORTHY-rendszer reprezentatív pedagógiai alkalmaként ült össze. Felszabadulásunk óta 1848 centenáriumán volt már egy kísérlet új „egyetemes nevelésügyi kongresszus” összehívására, azonban ez nem fejezte be elkezdett munkáját. Az 1970-ben összeülő kongresszus lesz az első, amelyik felszabadulásunk 25. évfordulóján összegezheti majd azt a gyökeres fordulatot, ami végbement az elmúlt negyedszázad alatt a magyar nevelésügy történeti fejlődésében. Mérleget készíthet arról a nagyszabású vállalkozásunkról is, amelyik az elmúlt években bontakozott ki új oktatási reformunk nyomán.

A kongresszus minden bizonnyal elsősorban nevelésügyünk soronlevő tenniálóira, folyamatban levő reformunk megvalósításának égető problémáira összpontosítja a fő figyelmet. Ezzel együtt azonban ma már nélkülözhetetlenné vált a messzibb távlatok kutatása is, azoknak a szükségleteknek a gondos számbavétele, amelyeket társadalmi-gazdasági előrehaladásunk, a szocializmus felépítése betetőzésének, a kommunizmus építésébe való átféjlődésének perspektívája, a tudományos — technikai forradalom követelménye kikerülhetetlenül állít elénk oktatási rendszerünk további tökéletesítése terén is.

A rohamosan gyorsuló fejlődés új és új szükségleteihez való igazítás, a köznevelés szüntelen tökéletesítése ma világjelenség, találkozunk vele szinte valamennyi fejlettebb gazdaságú és kultúrájú országban. Az oktatási reformok korszakát éljük nemcsak a szocialista országokban, hanem a kapitalista világban is. Ezeknek a reformoknak jellemzője, hogy nem zárulnak le — ma már nem is zárulhatnak le — csupán egyetlen szakaszban. Egy sodró, dinamikus folyamat részei, amelyek a termelőerők fejlődésének, a gazdasági-társadalmi rendszerek között folyó versenynek és küzdelemnek a mozgását követik, szükségszerűen keresik a mind intenzívebb és racionálisabb megoldásokat. Nemcsak a tudomány, de — talán azt is megfogalmazhatjuk — *a művelődési rendszer* is egyre jobban a termelőerők nélkülözhetetlen, közvetlen alkotó elemévé válik. Kiterjedtsége és szintje mindinkább közvetlen része és egyik számottevő mutatója az egyes országok gazdasági-termelési színvonalának, tudományos, technikai fejlődésének, kultúrájának. A modern műszaki és tudományos forradalom talaján előretörő gazdasági továbbfejlődés — természetesen a termelési viszonyoktól, társadalmi rendszerektől függően változó ösztönzésekkel, illetve korlátokkal — a termelés mind több és magasabb szintű kvalifikált irányítóját követeli csak úgy, mint a termelő tömegek felkészültebb szakképzettségét és általános műveltségi szín-

vonulat, s ezekhez kapcsolódóan a magasabb kulturális szintet a társadalmi munkamegosztás területein is.

Milyen tendenciákat érzékelhetünk — éppen ez okokból következően — a fejlett gazdaságú és kultúrájú országok nevelésügyének előrehaladásában?

Az egyik szembetűnő jelenség a *kötelező iskolázás idejének hosszabbodása, a közép- és felsőfokú képzés lényeges kiszélesedése*. A jelzett országokban ma már az a fejlődés útja, hogy 7—8 évről 9—10 évre, sőt még tovább is bővítik a kötelező általános iskolázást, s a termelési szinten legelőrehaladottabb államokban a *középfokú végzettség általánossá tételére törekcszenek*. Így az Egyesült Államokban 10—12 évfolyamos az általános tankötelezettség (államaiként váltakozva), az NSZK-ban és Angliában 1970-től lesz 10, többek között Japánban, Svédországban, Hollandiában, Ausztriában 9. A Szovjetunióban ugyancsak 1970-től vezeték be az általános 10 osztályos középiskolázást, már ennyi a tankötelezettség az NDK-ban, és Romániában is elhatározták a bevezetését, Csehszlovákiában pedig 9 osztályos az általános iskola.

A sēbes iramú technikai-tudományos-kulturális fejlődés a felsőfokon képzett szakemberek körének is ugrásszerű növelését igényli. Lényegesen kiszélesül részarányuk a termelésben és a társadalmi élet más területén. 28 európai ország adatait nézve az elmúlt évtizedben két és félszeresére emelkedett a főiskolások száma, s több országban eléri már a korosztály 15⁰/₀-át (nálunk jelenleg 9⁰/₀). Nem érdektelen megemlíteni, hogy *René Maheu*, az UNESCO főigazgatója adatösszesítése szerint az ipari országokban az elmúlt másfél évtizedben évi átlagban 12,5⁰/₀-kal emelkedtek a művelődésre fordított kiadások. A növekedésnek ez az üteme általában gyorsabb, mint az állami költségvetések egészének fejlődése. Nem kell különösebben bizonyítani, hogy e tendenciák érvényesülése törvényszerű szükséglete a termelőerők modern fejlesztésének.

A másik közös jelenség, hogy a termelési-technikai, tudományos-kulturális fejlődés gyorsuló menete ma már nélkülözhetetlen társadalmi szükségletté avatja a *szakképzés, a művelődés permanenssé tételét*. A magas fejlettségű országokban nemcsak értelmiségi posztokon, de szakmunkási szinten is mindinkább elengedhetlenné válik a *rendszeres periodikus továbbképzés, önművelés*. Korszakunk új törvényszerű jelensége a *felnőttoktatás rendszerének kiszélesedése, a postgraduális képzés elterjedése minden fokon*. Ez a folyamat a neveléstudomány és gyakorlat fejlődésének új, hatalmas szféráit nyitotta meg.

A nevelésügy fejlesztésének legközpontibb problémája természetesen napjainkban szerte a világon az *oktatás-képzés korszerűsítése*. Hozzáigazítása azokhoz a szükségletekhez, amelyek a modern termelés, a XX. század harmadik harmadának fejlett ipari civilizációja, az ismeretek rohamos bővülése és új szintje megkövetel. A korszerű általános műveltség fogalmában — a tradicionális felfogásokkal ellentétben — mind nagyobb helyet foglal és nélkülözhetlenné válik a természettudomány és a modern technika alapjainak elsajátítása. A kapitalista világ retrográd iskoláiban a társadalmi diszciplinák a kizsákmányoló osztályuralom megszilárdítását, a félrevezetés, manipulálás, a hamis tudat formálásának funkcióját töltik be, így ténylegesen nem fejlődhet tudományos-ságuk. A szocialista társadalmakban azonban, amelyeknek legfőbb mozgatóereje a tömegek öntudatának, közéleti aktivitásának és alkotó erejének kibontakoztatása, — ezekből következően döntő szerepe van és sokkal jelentékenyebb a részaránya a társadalomtudományos művelésnek, a világnézet tudományos megalapozásának, s a mindenoldalúan harmonikusan fejlett ember formálásának az egységes közoktatási rendszer valamennyi fokán.

Az új pedagógiai fejlődés fontos problémája, hogy megtaláljuk a *legracionálisabb, gazdaságos és hatékony képzési szerkezetet, formákat és módszereket az emberi erők potenciáinak kifejlesztésére*. Céltudatosan törekedünk az egyes emberek adottságainak legjobban megfelelő alkotó területek idejekorán való kikeresésére és megtalálására, képességeik tervszerű, optimális kiművelésére. Közoktatási rendszerünk további tökéletesítésénél feltétlenül jobban számba kell vennünk és érvényesítenünk korunk pedagógiai fejlődésének ezt a követelményét. Az átfogó, gondosan megválogatott, mindenki számára szükséges általános műveltség bázisának szilárd elsajátításával párhuzamosan, úgy érzem, nálunk sem ártana viszonylag *előbbre hozni*, s a nevelőmunkának jobban a centrumába állítani az egyéni képességeknek legjobban megfelelő életcél kikutatását, a tudományos módszerességgel megalapozott és a társadalom igényeinek is megfelelő *pályáorientálást*, a specializálódás gondosabb előkészítését. Korunkban — és az új felnövekvő generációk életében méginkább — már minden szakma sokrétű, egyre bonyolultabb ismereti alapot és begyakorlást követel, amely elengedhetetlenné teszi a huzamos intenzív felkészülést. Egyre kevésbé lesz megengedhető a speciális elmélyedés elkezdésének időbeli kitolása, az energiák dekoncentrációja, ha a társadalom tagjait alkotó erejük teljének időszakára valóban megfelelő színvonalra akarjuk eljuttatni, s a társadalmi munkamegosztásban produktivitásukat maximálisan kívánjuk gyümölcsoztetni.

Nevelésügyünk korszerűsítésében az elmúlt években közoktatási reformmunkálatai nyomán nagyot léptünk előre. Oktatásunk tartalmát köznevelési rendszerünk minden fokán igyekeztünk modernizálni, közelebb hozni a tudomány, a technika, a kultúra mai színvonalához, jobban szelektálni az elhagyható részleteket, nagyobb teret nyújtani az alkotó-termelő munkára való felkészítésnek. Igyekeztünk előrelépni tankönyveink és oktatási módszereink korszerűsítése területén is. Amikor a fő figyelmünket a pedagógiai gyakorlatban ezek hatékony hasznosítására összpontosítjuk, nem téveszthetjük szem elől — különösen nem a pedagógiaelméleti és irányító munkások körében —, hogy a legújabbkori fejlődés viszonyai között a korszerűsítés feladata már nem csupán egy ízben elvégzendő, egy ütemben lezárható kampány, hanem hovatovább szintén permanens folyamat.

Ma már közhelyszámba megy az a megállapítás, hogy rendkívül felgyorsult az ismeretek felfrissülésének és elavulásának üteme. Egyes tudósok ezt a természeti és technikai tudományokban a jelenlegi évtizedben 50%-osra teszik. Nemkülönbén így van ez a társadalomtudományi megismerés területén is. De hozzá kell tenni, hogy nem csupán az oktató-nevelőmunka *tartalmát* adó ismeret-ágakban ilyen nagymértékű a változékonyság; nem kevésbé sebes tempójú a társadalmi-gazdasági igény mozgása, s magának a pedagógiai technikának a fejlődése is, információs eszközeink és eljárásaink, neveléselméleti és pszichológiai megismerésünk fejlődése, új eredményeinek az alkalmazhatósága. Természetesen közoktatási rendszerünk mechanizmusában, alapvető struktúrájában, oktatási menetében, tanterveink, tankönyveink alapjaiban megfelelő stabilitásra szükséges törekednünk; sokkal jobban, mint azt az elmúlt másfél évtizedben tettük. De a pedagógiai fejlődés gátjává válna, ha a részletekben megmerevednénk, most végrehajtott oktatási reformunkra hivatkozva elzárkóznánk az élet új és új követelményeivel való szerves lépéstartás elől.

Az élet gyakorlati próbája már eddig is számos ponton javításra ösztökölte, módosította oktatási reformunk egyes elképzeléseit. Bebizonyosodott például, hogy racionálisabb utakon szükséges megközelítenünk a munkára nevelés

korszerű megvalósítását. Nem állíthatjuk, hogy a kívánt módon sikerült megoldanunk az általános műveltségi törzsanyag szelekcióját, s hogy megtaláltuk volna már a tanulói terhelés ésszerű arányait. Ezek — és még sorolhatnánk másokat is — mind olyan égető kérdések, amelyeket a pedagógiai tudomány elméleti és kísérleti munkásai semmiképpen sem vehetnek le napirendről, ha valóban hatékonyan akarnak hozzájárulni a pedagógiai gyakorlat tökéletesítéséhez.

Az oktatás-képzés minőségének fejlesztésével szoros egységben törvényszerűen *növekednie kell a széles értelemben felfogott, sokoldalú, harmonikus nevelőmunka súlyának* a szocialista építés folyamata előrehaladásával iskoláink pedagógiai tevékenységének egészében. A szocialista iskolának a kapitalista világ fejlett szintű iskoláitól eltérően nemcsak a korszerűen felkészült specialista, a munkaező a nevelési célja, hanem a legszélesebb dolgozó tömegek, a társadalom valamennyi tagjának emancipálása, az elidegenedtség felszámolása, minden egyes ember személyisége szabad fejlődése, művelődési feltételeinek demokratikus biztosítása. Előkészítés arra, hogy a társadalom valamennyi tagja tudatában, életfelfogásában, erkölcsiségében, életeszményeiben, igényeiben alkalmassá váljon alkotó tehetsége optimális kifejtésére, és a társadalom igazgatásában való teljesértékű aktív részvételre. A szocialista társadalmi előrehaladás nélkülözhetetlen szükséglete, hogy a szocialista iskola mindjobban előbbre lépjen a hagyományos, pusztán „tanító iskolától” egy új karakterű „nevelő iskola” kialakítása felé, mely az oktatás-képzéshez kapcsolódva nem kisebb pedagógiai feladatának tartja a tanulói fiatalság egész élettevékenységének nevelői befolyásolását: magatartásának, érzelmvilágának, esztétikai igényeinek, fizikai edzettségének, társadalmi tevékenységének formálását. Ilyen értelemben még jórészt előttünk áll az a nagy feladat, hogy sokkal szélesebben és gazdagabban bontakoztassuk ki tanintézményeinkben azt az alapvető lenini pedagógiai elgondolást, mely az iskolát a társadalom kommunista átalakításáért, az új ember kifermálásáért folytatott küzdelmek egyik legfontosabb eszközévé teszi.

Melyek azok a leglényegesebb kérdéscsoportok, amelyek átgondolását és elmélyült vizsgálatát nevelésügyünk perspektivikus továbbfejlesztésének előkészítése érdekében időszerű lenne előtérbe állítani?

Mindenekelőtt halaszthatatlan azoknak a gazdasági, társadalmi, termelési, technikai, kulturális fejlesztési folyamatoknak és szükségleteknek a számbavétele, amelyek legfőbb mozgóerői és meghatározó tényezői lesznek az 1970-et követő évtizednek, új ötéves és távlati terveinknek, szoros összefüggésben vizsgálva ezeket a világfolyamatok alakulásának mérlegelésével. Mindenekelőtt erre a talpazatra szükséges építenünk azokat a konzekvenciákat, amelyek a legdöntőbben kell, hogy befolyásolják köznevelési rendszerünk további fejlesztésének irányát, szerkezetiségének, belső arányainak, tartalmi és módszerbeli tökéletesítésének alakítását. Közéről sem a teljességre és a rendszerességre törekedve, éppen e fejlődés alapvető szükségleteit szem előtt tartva, szeretném néhány elsőrendű fontosságú kérdésre ráirányítani a figyelmet.

Társadalmi, gazdasági előrehaladásunk további menete, a foglalkoztatottság növekedése törvényszerűen napirendre kell tűzze *óvodai hálózatunk és nevelésünk további távlati fejlesztését*. Ennek megoldása mind nagyobb társadalmi szükséglet nemcsak városban, hanem mezőgazdaságunk, a falu szocialista fejlődésében is. Itt például mind elkerülhetlenebb szociális és pedagógiai gondná válik a nyári gyermekfoglalkoztatás intézményes megszervezése. Jelenleg a gyerekek valamivel több mint fele (52,1⁰/₀-a) részesül óvodai foglalkoztatásban, aminek további szélesítése jelentősen javíthatná a társadalmi nevelés hatókörét az

új nemzedékek formálásában. Ez a folyamat lehetővé teheti egyben azt is, hogy a tömegesebbé váló óvodai nevelésünk eredményeit céltudatosabban és átgondoltabban használjuk fel iskolai képzésünk, nevelésünk jobb előkészítésére. Olyan új tudományos probléma ez, amelynek átgondolása és kikísérletezése nemcsak fontos társadalmi gondok megoldásához segít, de egyben jobb feltételeket teremthet iskoláztatási rendszerünk, alsó tagozati képzésünk színvonalának emeléséhez is.

Kulturális forradalmunk hatalmas vívmánya volt a *8 osztályos egységes, általános iskolázás megteremtése hazánkban*. Nagy lépés volt ez előre a nép kulturális színvonalának emelésében, a művelődés demokratizálásában. E nagyjelentőségű történelmi feladat következetes gyakorlati megvalósítását azonban még mindig nem fejeztük be. Köznevelési rendszerünk egyik legnagyobb gondja: a városi és falusi iskolák színvonala közötti nem jelentéktelen eltérések közelítése, a szakrendszerű oktatás következetes megvalósítása, különösen a falusi és munkás-kerületi iskolák feltételeinek lényeges javítása. Az elmúlt tanév adatai szerint a felsőtagozatos iskolások csaknem 7,5⁰/₀-a még nem részesül szakrendszerű oktatásban, s az általános iskolai szakórák mintegy 32,5⁰/₀-át pedig nem a megfelelő szakképesítéssel rendelkező pedagógus látja el. E visszamaradás felszámolása általános iskolázásunk javításának sürgős rendezendő feladata.

Kulturális forradalmunk nemcsak a 8 osztályos általános iskolázás bevezetésével dicsekedhet, hanem e tanévben az új korosztályok már mintegy 35⁰/₀-a gimnáziumban, szakközépiskolában, a szakmunkás iskolásokkal együtt pedig 75⁰/₀-a középfokú iskolatípusban tanul tovább; oktatási törvényünk kimondja 16 éves korig az általánosan kötelező iskolázást. Hatalmas lépés ez az *általános középiskolázás megteremtésének útján*, melynek megvalósítása — ha nem is a legközvetlenebb jövőben — de változatlanul előttünk álló történelmi feladat. Ha az elkövetkező évtizedekre előre tekintünk, nem mulaszthatjuk el, hogy ne foglalkozunk azoknak a konkrét utaknak a kutatásával, amelyek hazánkban a középiskolázás általánossá tételében sajátos gazdasági, kulturális, társadalmi körülményeinknek, fejlődési szükségleteinknek a legjobban megfelelhetnek.

Viszonyaink között biztató fejlődésnek indult a szakközépiskolák rendszere. Történelmileg kialakult, életerős intézményeink a szakmunkásképző iskolák, melyek általános műveltséget adó szintjének emelésén is fáradoznak, s rövidített kiegészítő tanulmányokkal lehetővé tesszük a kereteik között végzetek számára a teljesértékű középfokú képesítés megszerzését. Gimnáziumainkkal együtt ezek az iskolatípusok az általános középfokú iskolázás felé való fejlődés fő hazai bázisai. Nyitott kérdés azonban, hogy hazai fejlődésünk szükségleteinek megfelelően ez iskolatípusok között milyen *arányok* kialakítása a legegészségesebb, népgazdaságilag, társadalmilag a legésszerűbb? Behatóan vizsgálandó, hogy milyen további lépéseket szükséges tenni ez intézménytípusok profiljának célszerűbbé tétele, képzési struktúrájának ésszerűbb differenciálása érdekében, jobban átgondolva a középfokú végzettség hasznosításának lehetőségeit és szükségleteit a társadalmi munkamegosztásban, egyben a továbbtanulásra való szervezettebb előkészítést egyes speciális felsőiskolai típusokban?

Az általános és középfokú iskolázás fejlesztésének pedagógiai problémái közül fel kell hívni néhány olyan kérdésre a figyelmet, amelyek egyre inkább szorongatóak. Mindenekelőtt annak a mind súlyosabbá váló ellentmondásnak a feloldására, amely a rohamosan növekvő ismeretanyag és a felnövekvő fiatalok, s általában az emberi agy adaptáló képességének lehetőségei között feszül. A leggazdaságosabb tanulás, az ésszerű terhelés mértékének megtalálásáról van szó,

amelynek hiányáért annyi jogos bíráló érí napjainkban oktatásunkat. Már céloztunk rá, hogy a korszerű műveltségi törzsanyag megválasztásánál, új tanterveinkben, tankönyveinkben sem mindig sikerült a legracionálisabb szelekciót elvégezni. Sokszor nem találjuk a helyes arányokat a tanítás során a legalapvetőbb összefüggések, törvényszerűségek megértetése, gyakorlati alkalmazásának elsajátítása és az ezekhez elvezető részadatok, tények nélkülözhetetlenül szükséges mennyisége között. Gyakran túlteng az előbbiek kárára az utóbbiak túlhajtása, az enciklopedikus adathalmazok bevézésének túlméretezett megkövetelése, mechanikus reprodukáltatása, ugyanakkor háttérbe szorul képzésünk alapvető célja: a tanulók értelmi képességeinek növelése, gondolkodásuk, alkalmazó és alkotó képességük fejlesztése.

A modern civilizáció, az urbanizálódás előrehaladása a fejlett országokban meggyorsítja a felnövekvő fiatalok fizikai és szellemi érésének folyamatát, és ez új lehetőségeket nyit a képzés intenzívebb megoldásainak alkalmazására. A fejlett kapitalista országokban csakúgy, mint a Szovjetunióban (ahol az iskolába való belépés a 7 éves korban történik) — s más szocialista országokban sikeres kísérletek folytak és folynak az alsótagozati (elemi) képzés *három évre* sűrített megoldására, a szakrendszerű oktatás korábbi elkezdésére. Ugyancsak nagyon fontos, előrehaladott kísérletek folynak az egyéni adottságok, hajlamok behatóbb vizsgálatára, a képességek, a tehetség módszeres kipróbálására, a céltudatosabb pályaaorientálásra, s bizonyos mértékű *differenciált képzés* bevezetésére már az általánosan képző kötelező iskola felső osztályaiban. E differenciációt az általánosan művelő középiskolában a fakultatív tárgyak, a csoportos képzés rendszerének kiszélesítésével mélyítik el. E törekvések előtérbe állítják a pedagógus munkában az élethivatásra való tudatosabb előkészítés, az egyéni képességeknek legjobban megfelelő ismeretágakban az intenzívebb kiművelés időbeni elindítását. A nivelláló, frontális pedagógus munkához képest itt már egy fejlettebb minőségű, magasabb fokra lépő képző-nevelő munkáról van szó: az egyes fiatalokhoz való közelebbjutásról, az egyéni sajátosságoknak adekvát képzési program kibontakoztatásáról, a személyiség életútjának tervszerűbb elindításáról.

E fejlődési perspektíva természetesen minden országban megköveteli az adottságoknak, a köznevelés tényleges fejlettségi szintjének gondos számbavételét, s olyan lépések, formák megválasztását, amelyek a helyi körülményeknek a legjobban megfelelnek. A mi hazánkban is történt számos kitűnő kezdeményezés a pályára irányítás pedagógiai módszereinek a kiformalására, a tagozatos osztályok rendszerének kiépítésére, a szakköri mozgalom, az önképző munka fejlesztésére. Hasznos lenne megvizsgálni, hogy e tapasztalatokra támaszkodva, s az új szükségleteket szem előtt tartva, hogyan lehetne intenzívebben továbbfejleszteni hazai pedagógiai munkánknak e fontos oldalait.

Oktatási reformunk erőfeszítései során tettünk számos sikeres lépést előre oktatási rendszerünkben a *politechnikai képzés*, a munkára nevelés részarányának szélesítése és fejlesztése terén. Voltak olyan elképzeléseink is, amelyeket nem igazolt az élet és amelyeket helyesen módosítottunk. A politechnikai képzés, munkára nevelés azonban — úgy érzem, megbecsülésre méltó eredményeink ellenére — nem tartozik a megvalósult célkitűzéseink közé. Még igen sokat kell fáradoznunk azon — nem utolsó sorban a legjobb hazai és a nemzetközi tapasztalatok gondos összegyűjtésével és elemzésével —, hogy politechnikai képzésünket valóban a korszerű technika, a modern nagyüzemi termelés tudományos alapjai tanulmányozására, az elmélet és gyakorlat szervezettebb összekapcsolására összpontosítsuk, s ne elégedjünk meg bármiféle esetleges, a legtöbbször elmara-

dott, pusztán kézműves jellegű munkatapasztalatok szerzésének lehetőségével. Bőséges tanulságokat szerezhettünk arról, hogy ezen a területen sem vezet célra a dilettáns jó szándék, felszínesség, sőt nevelői hatásában egyenesen visszajára fordul, s csak törekvéseinket járhatja le. Az elmúlt évek hazailag és nemzetközileg egyaránt arra tanítottak, hogy e tekintetben is nagyon körültekintően kell eljárunk, szívósan dolgozunk az eredményes munkához nélkülözhetetlen objektív és szubjektív feltételek megteremtéséért.

A politechnikai képzés és munkára — benne a fizikai-termelő munkára — nevelés tartalmának és módszereinek tökéletesítése érdekében további erőfeszítések egész sorát szükséges tennünk neveléstudományunkban. A gyermekkortól elkezdve módszeresen megalapozni és fokozatosan bővíteni ennek rendszerét, az eddigieknél sokkal nagyobb súlyt helyezni a technikai művelésre és a szervezett nagyüzemi jellegű fizikai munkaalkalmak kibontakoztatására, főleg az általános iskola felső tagozatainak oktató és nevelő programjában. Nem szabad visszavonulnunk annak érvényesítésétől, hogy a sokoldalúan, harmonikusan képzett szocialista ember vonásaihoz elengedhetetlenül hozzátartozik a technikai alpműveltség és alkalmazó képesség, a fizikai termelőmunka megbecsülése, élménye, gyakorlati jártassága, az alapvető dolgozó osztályok alkotó-termelő tevékenységének tisztelete. Enélkül nem lehet igazán korszerűen művelt, teljes értékű és harmonikusan fejlett, valóban szocialista erkölcsiségű a felnövekvő ifjú ember.

Általános iskoláink politechnikai képzésének profilírozásánál ki kell térni egy olyan társadalmi szükséglet kielégítésére, amelyet semmiképpen sem nélkülözhet népgazdaságunk fejlesztése: *falusi* iskoláinkban az agronómiai műveltség és a mezőgazdasági gépesítés alapvető ismereteinek intenzív tanítására és gyakorlására. A falusi iskoláknak fontos missziója: tanulói tömegének előkészítése a korszerű paraszti munkára, a mezőgazdaság megszerettetése, a fejlett agrokultúra ápolása. Neveléstudományunk e kérdéseket ismerő specialistáinak igen fontos teendője, hogy összegyűjtsék e téren is a legjobb hazai és nemzetközi tapasztalatokat. Tanulmányozzák például az iskolai kísérleti parcellák, tanulói termelősövetkezetek, brigádok munkájának tanulságait, beleilleszkedésüket a módszeres politechnikai képzésbe, részvételüket a termelősövetkezetek és állami gazdaságok munkájának rendszeres segítésében.

Meglehetősen gyerekcipőben jár ma még a pedagógiai módszertanban a szakközépiskolák, szakmunkásképző iskolák munkaoktatása, termelési tapasztalatszerzése, a technológiai képzés metodikájának kidolgozása csakúgy, mint a középfokú természettudományi oktatásban a politechnikai, a termelési alkalmazási vonatkozások elméleti és gyakorlati érvényesítése. E kérdések szintén olyan elemek, amelyekre rendkívül nagy súlyt kell helyoznunk a következő évtized alapvető feladatainak megoldása során.

Pedagógiai közvéleményünk előtt nem haszontalan hangsúlyoznunk, hogy a korszerűsítés nemcsak a tartalom, a képzési arányok, a struktúra, az adagolás kérdése. A nagyon jelentősen növekvő feladatok megoldásában egyre nagyobb szerepet foglal el a *hogyan*: a *didaktika*, a *metodika korszerűsítése*. Ma már egyre kevésbé tudjuk eredményesen megoldani feladatainkat csupán hagyományos módszerekre hagyatkozva, az évszázadokon keresztül megcsontosodott prelegálás, megmerevedett órasémák, differenciálatlan frontális tömegoktatás monoton ismételtetésével. Számos iskolánkba már betört a magnetofon a nyelvórákra, gyarapodnak a tanulók személyes kísérletei a laboratóriumokban. Mind több tanár használja fel a diafilmet, epidioszkópot és a mozgóképet tanításában. A tanműhelyekben, kísérleti kertekben a tanulók közvetlenül érzékelhetik mun-

kájuk eredményeit. A rádió, iskola-televízió is egyre több helyen nyújt komoly segítséget a hatékonyabb oktatómunkához. Néhány tanintézetünkben megjelent a programozott tanulást segítő tanítógép. Korunkban a didaktika és a pedagógiai metodika forradalmát is éljük, az információs, tanítási és tanulási eszközök, a megismerési és elsajátítási módszerek körének ugrásszerű kiszélesedését. Hatalmas feladatok előtt állunk ezek meghonosítása és meggyökereztetése terén, bevezetésükben az iskolai tömeggyakorlatba éppen az elkövetkező évtized során.

A didaktikusok, metodikusok előtt temérdek tennivaló áll az új eszközök módszertani alkalmazása, gyakorlati hasznosítása problémáinak kidolgozásában, és pedig nemcsak elvontan, hanem élő oktatásunk-képzésünk anyagaihoz, legnehezebben emészthető részeihez igazodottan, alkalmazottan. Hogy csak egy példát említsek: rendkívül sürgető pedagógiaelméleti és módszertani feladat a TV oktatás didaktikájának kidolgozása, az oktató-filmek didaktikai elveinek összeállítására a különböző korosztályok sajátosságainak figyelembevételével, vagy különben az oktatófilmekhez kapcsolódó tanári munka módszertanának kialakítása. Nem kevésbé bonyolult és rendszerezendő új probléma: az osztályokon belüli differenciált és individualizált képzési metódusok, a tanulói aktivitást serkentő eljárások meggyökereztetésének szakszerű tanácsadása.

Az oktatás-képzés fejlesztésének legégetőbb kérdései mellett szólni kell a *nevelői hatásrendszer szélesítésének kérdéséről is*. A szocialista iskola nevelői munkájának szíve, legmozgékonyabb és vezető tényezője természetesen a dialektikus és történelmi materialista világnézeti tudatosságon és módszeren, a kommunista eszmeiségen és erkölcsiségen, pártosságon alapuló magasszintű oktatás-képzés. De a pedagógiai formálás nem korlátozódhat csupán az intellektuális és szakképzési folyamatokra, hanem ki kell terjedjen a felnövekvő fiatalok, a tanulók egész élettevékenységének, magatartásának, jellemének, társas cselekvésének, erkölcsiségének eredményes befolyásolására. Oktatási rendszerünk fejlesztésének ugyancsak elhanyagolhatatlan része, hogy tegyük gazdagabbá, átütőbbé, korszerűbbé iskoláink és minden egyes tanár, tanító pedagógiai tevékenységében a nevelői jelleget, az oktató-képző munkát egészítse ki életerős diákközösségi élet, sokszínű szabadidő-tevékenység, önképző rendszer. Ennek intézményes fejlesztésében, módszertani megalapozásában is lényegesen tovább kell lépünk a szembenézni azokkal az új feszítő problémákkal, ellentmondásokkal, konfliktusokkal, amelyekbe nevelőmunkánk során nap mint nap beleütközünk.

Ezek közül három jelenségre szeretném felhívni a figyelmet, amellyel, úgy érzem, az elkövetkező évek során sok dolgunk lesz, s amelyek mélyebb elemzése, konzekvenciáinak levonása halaszthatatlan köznevelési rendszerünk számára.

Mélyebben szükséges elemeznünk azokat az új körülményeket, amelyek között — a XX. század utolsó harmadában, a modern civilizáció, az előrehaladott urbanizálódási feltételek között — az ifjúság nevelődik. Az iskola és a család nevelőhatása mellett különböző okok következtében jelentékenyen nő a más spontán környezeti hatások befolyása a fiatalságra, amelyeknek jó része gyakran nem éppen pozitív előjelű. Nem lebecsülhető, hogy a gyermek-és ifjúsági rétegek fejlődésére sokszor elsősorban az utca gyakorolja a legnagyobb befolyást, a gyakran nem éppen legegészségesebb irányú spontán gyermek- és ifjúsági kompániák, a tömeg-kommunikáció selejtjei, beszüremkedő idegen divatok stb. A társadalom növekvő munkafoglalkoztatottsága és az erősödő külső befolyások következtében sok esetben gyengül a család nevelő hatása már a gyerekekre is, de különösen a serdülő- és ifjúkorba lépő fiatalságra. A gyakran csupán oktató-képző tevékeny-

ségre korlátozódó, és szegényes tanulóközösségi életet szervező iskolák hatása sem elég versenyképes az elszívó befolyású, spontán, negatív ellenhatásokkal szemben. E jelentős társadalmi probléma megoldásához sokkal hathatósabb segítséget kellene nyújtania az iskolának, az ifjúsági szervezetek közösségi életet formáló tevékenységének, s nem utolsó sorban azoknak a társadalmi és kulturális intézményeknek és szervezeteknek, amelyek a *lakóterületeken* átgondoltabb és koncentráltabb munkával kedvezőbb irányba terelhetnék a gyermekek, a serdülő fiatalok és ifjak szabadidejének kitöltését, társas életét.

Korunkban, bonyolultabb körülmények között egyre kevésbé oldható meg az ifjúság eredményes szocialista nevelése az egészséges pedagógiai hatást gyakorolni képes társadalmi tényezők átgondolt együttműködése nélkül. Ez együttműködés elveinek és módszereinek kialakításában fontos szerepe lehet éppen a pedagógia tudományának, és a gyakorlati megvalósításban az adott területek ifjúsága nevelése pedagógiai centrumainak, az iskoláknak és a hozzáértő szakképzett nevelőknek, a pedagógusoknak. A nevelésügyi kongresszus előkészületeinek nem kis feladata lehet, hogy megrajzolja ennek a nevelői együttműködésnek a korszerű programját, a családi nevelés színvonala fejlesztésének időszerű tennivalóit, tartalmi problematikáját, s nemkülönben a munkahelyek, társadalmi, kulturális és sportszervezetek nevelői teendőit a lakókörzetekben az ifjúság szabadidejének szervezésében, a szünidőkben és az iskola nevelőtevékenységének segítésében.

Szorosan ehhez kapcsolódóan nem árt szót ejteni a tömegkommunikációs eszközök, a rádió, a film, a televízió, a sajtó, képeslapjaink, köztük nem utolsó sorban az ifjúsági lapok, íróink és művészeink nagy felelősségéről az ifjúság eszmei-erkölcsi formálásában. Nem mindegy, hogy milyen szellemi eledellel tápláljuk a felnövekvő nemzedéket, milyen eszményeket állítunk eléjük, hogyan neveljük ízlését, igényeit, életfelfogását. De nem mindegy, hogy hogyan formáljuk a felnőttek közszellemét, milyen példamutatást és nevelői magatartást népszerűsítünk előttük az ifjú nemzedék formálására. A nevelésügyi kongresszus nem keveset tehet azoknak a pedagógiai igényeknek a szakszerű megfogalmazásában, amelyek segíthetik íróinkat, művészeinket, a tömegkommunikációs eszközök munkáit ifjúságnevelő tevékenységük eredményesebb végzésében.

A modern fejlődésben rendkívül éles problémaként jelentkezik, hogy lényegesen meggyorsult az *ifjúság fizikai és szellemi érési folyamata* (akceleráció), ugyanakkor jelentősen kitolódik társadalmi önállósodásának, egzisztenciális függetlenedésének ideje. Ez igen komoly feszültséget okoz például szexuális erkölcsiségének alakulásában, anyagi igényeinek kielégítésében, közéleti cselekvésének fejlődésében és így tovább. Az ifjúság nevelésének igen fogas időszerű problémái ezek, amelyekkel az ifjúság fejlődésével foglalkozó elméleti munkásoknak, a tapasztaltabb nevelőknek, szociológusoknak kötelességük szembenézni és nagyobb segítséget nyújtaniuk a társadalomnak, az ifjúságnak, a pedagógiai gyakorlat munkásainak, a családoknak ez ellentmondások feloldása legésszerűbb útjainak megtalálásában.

A gyerekek és a serdülő ifjúság, az általános és középfokú nevelés legégetőbb kérdéseinek felsorolása után nem szabad elhanyagolni és háttérbe szorítani *felsőfokú oktatásunk és felnőttoktatásunk* távlati fejlesztésének problémáit sem. Az eddig elmondottak számos vonatkozása — az oktatás-képzés tartalma, struktúrája, didaktikája, metodikája, valamint a nevelés korszerűsítésének kérdései — sok tekintetben (természetesen az oktatási szint megfelelő módosulásaival) értelemszerűen érvényesek ezekre a területekre is.

E problémakörök olyanok, amelyek világszerte szintén a pedagógiai érdeklődés centrumában állnak. Ugrásszerűen szélesedik a felsőfokon képzett szakemberek iránti igény minden fejlett gazdaságú és fejlődő országban. Nálunk is csak az elmúlt évtizedben két és félszeresére növekedett a felsőoktatásban tanulók száma. Mintegy 60 új felsőfokú tanintézet és 60 új kar alakult. Felsőfokú szintre emeltük óvónő- és tanítóképzésünket, valamint a műszaki és agrotechnikus képzést. Az elkövetkező évek fontos elméleti és gyakorlati tennivalója, hogy az élet gyakorlatában is valóban felsőfokú tanintézményekké formáljuk ezeket az új létesítményeinket, sőt az ipari és mezőgazdasági technikus képzésünket tovább emeljük főiskolai, üzemmérnöki színvonalra. Ilyen hatalmas méretű vállalkozás még nem igen ment végbe felsőoktatásunk történetében.

Nagy múlttal rendelkező egyetemeink és főiskoláink munkájának továbbfejlesztése is számos izgalmas problémát vet fel. A tudományok fejlődésével való szoros lépéstartás, az oktatás-képzés szüntelen korszerűsítése, a nemzetközi színvonal elérése talán itt a legkényesebb, az egész magyar társadalmi, gazdasági és kulturális előrehaladásra legközvetlenebbül kiható kérdés, s talán éppen itt a legfontosabb az oktatási módszerek hatékonyabb válfajainak mielőbbi alkalmazása. Az elkövetkező években olyan fontos problémákat kell megoldanunk, mint a felsőfokú gyakorlati szakemberképzés és a tudósképzés differenciáltabb és célirányosabb előmozdítása az egyetemi oktatás rendszerén belül, vagy a többlépcsős, szakaszos képzés (alapképzés és specializálás) ésszerűbb koncentrációja, az önálló, alkotó munkára nevelés következetesebb érvényesítése különösen az utolsó évfolyamok tanulmányaiban.

Kulturális forradalmunk hatalmas vívmánya volt *felntőttoktatási rendszerünk* kiépítése. Nagy történelmi igazságtevés volt ez: mindenekelőtt tíz- és tízezer tehetséges munkásnak és parasztnak tette lehetővé, amit a kapitalista rendszer meggátolt, hogy elsajátíthassa a magasabb tudományokat s magasabb szakképzettséggel elfoglalhassa helyét, betöltse szerepét társadalmunk irányító posztjain felelősségteljesebb munkakörökben. A felntőttoktatás a társadalmi mobilitás áramlásának egyik igen fontos demokratikus csatornája. Lehetővé teszi, hogy tehetséges és törekvő termelő dolgozók növelhessék szakképzettségüket, ha van rá képességük, átléphessenek a fizikai munka területéről a szellemi alkotó munka területére. Felntőttoktatási rendszerünk az utóbbi években elsősorban olyan jelleget öltött, hogy az ipari, mezőgazdasági, valamint az alkalmazotti ifjúság munkája megszakítása nélkül tovább folytathassa magasabb fokon tanulmányait. Nagy adóssága neveléstudományunknak, hogy közoktatási rendszerünk e kiterjedt és nagyon értékes ágazatának speciális problémáival alig-alig foglalkozik és igen kevéssé adja meg azt a módszertani segítséget, amit e speciális oktatási forma megérdemel.

Ma a felntőttoktatásnak egy nagyon fontos új elágazása van kibontakozóban, s a következő évtized egyik történelmi feladata lesz, hogy nagy lendületet adjunk hazai kialakításának. Ez a *postgraduális képzés* rendszere kiszélesítésének és meggyökereztetésének szükséglete. Megköveteli ezt a magyar ipar, mezőgazdaság, iskoláink, egészségügyünk, valamennyi tudományág és kultúránk egészének fejlődése. Amit ma megtanul egy szakmunkás, technikus, mérnökhallgató, fiatal agronómus, végzős tanárjelölt és orvos vagy bármely szaktudomány specialistája, az öt év múlva, tíz év múlva már igen-igen kevés lesz. Nélkülözhetetlen társadalmi érdek a szakismeretek rendszeres felfrissítése, a továbbképzés szervezett rendszerének kiépítése, megszilárdítása, a szakmák minden lényeges ágazatában. Milyen legyen a továbbképzési rendszer felépítése, szervezete, hol legyenek bási-

sai, mi módszertanának az alapvonala — mindmégannyi izgalmas kérdés s közeljövők, szintén az elkövetkező évek egyik megoldandó központi problémája.

Nevelésügyi kongresszusunk előkészítése a neveléstudománynak és a testvér társadalomtudományoknak komoly elméleti erőpróbája. A ma égető problémáinak centrumba állítása mellett fel kell készülnünk a jövőre is, azoknak a kérdéseknek a megválaszolására, melyek nem is olyan sokára kikerülhetnek már a ma ügyeivé válhatnak.

E. Сечи:

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ДАЛЬНЕЙШЕГО РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ ПРЕПОДАВАНИЯ В ВЕНГРИИ

Венгерское педагогическое общество в сотрудничестве с другими учреждениями в 1970 г. созывает конгресс по вопросам всеобщей педагогики. На повестку дня конгресса будут поставлены вопросы современного состояния и будущих перспектив дела преподавания в нашей стране, а также будут обсуждаться рекомендации относительно проведения реформ. Автор статьи — руководящий работник Министерства культуры ВНР — рассматривает возможности и условия всеобщего распространения в стране среднего образования, расширения высшего образования, повышения экономичности направленного образования, улучшения школьной ориентации, усиления влияния воспитательной работы, воспитания к труду, применения новых методов и средств преподавания и, наконец, увеличения денежных средств, ассигнуемых в целях развития общественного воспитания и культуры. Рассматриваются и проблемы, связанные с отсутствием согласованности взглядов на воспитание у семьи и окружающей среды со взглядами школы. Наконец, автор подчеркивает необходимость образования взрослых и постоянного повышения квалификации. Все эти проблемы должны быть обсуждены на предстоящем конгрессе по вопросам педагогики.

Éva Széchy:

SOME QUESTIONS CONCERNING THE IMPROVEMENT OF OUR EDUCATIONAL SYSTEM

In cooperation with other institutions, the Hungarian Pedagogic Society has convoked a Universal Congress of Public Education to take place in 1970. The Congress is going to discuss the present state and future prospects of public education in Hungary, as well as to put forward proposals for certain reforms. The author, a senior civil servant at the Ministry of Education, examines the possibilities and conditions of making secondary-school education more general, of widening the field of higher education, of assuring higher efficiency in guided learning, of attaining a better school-orientation, of a better effectivity of educational influences, of training to work, of the use of new methods and appliances in education, further, embracing each of these, of increasing the funds appropriated for public education and for learning as a whole. She also touches upon the views on education prevailing in the family and wider environment of the pupils, upon opinions not reconciled with those of the school, further upon the problem of the younger generation. She points out the necessity of adult education and of permanent continuation schooling. When setting forth these, she offers the reasons why they have to be dealt with in the Congress.